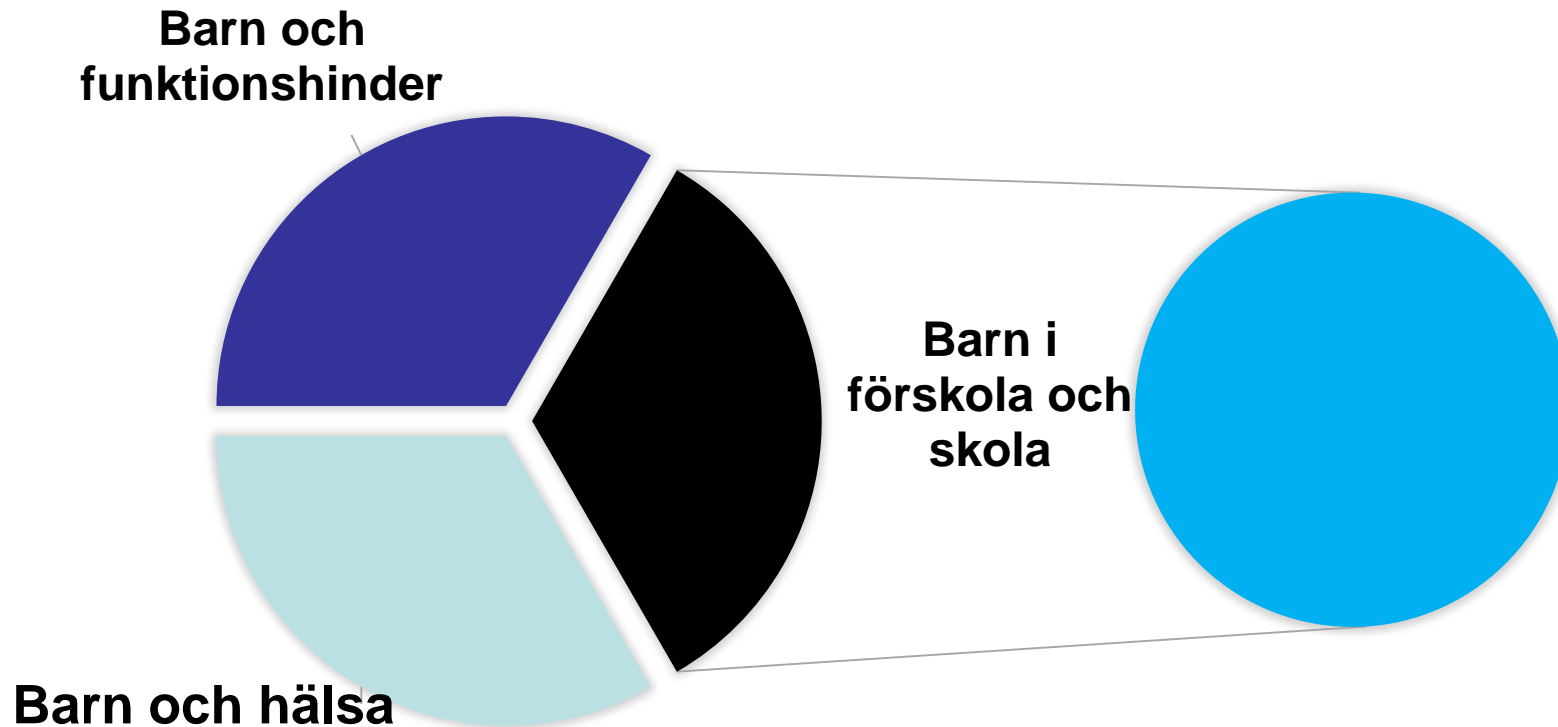

A world map in shades of blue with a small yellow dot marking the location of Jönköping in Sweden. The text 'Jönköping University' is overlaid in white.

Jönköping University

Forskning inom CHILD:

Livssituationer och åtgärder för barn som är i behov av särskilt stöd

Madeleine Sjöman, doktorand och adjunkt i specialpedagogik vid Högskolan för
Lärande och kommunikation i Jönköping, forskningsmiljön CHILD

Pågående projekt inom CHILD: ”Barn i behov av särskilt stöd i förskolan och skolan”

- “Förskolan som barns språkmiljö”
- ”Elever i behov av särskilt stöd i ämnet Idrott och hälsa –
lärares arbetssätt, betygsättning och elevers självförtroende.”
- ”Fortsatt skriftspråklärande för elever utan eget tal samt med
svår rörelsenedsättning.”
- ”Elevers delaktighet i skolan i socialt utsatta områden.”
- ”Tidig upptäckt - tidig insats - en longitudinell studie om
engagemang och beteendeproblem hos barn i svenska
förskolor”
- ”Förskolans miljö, små barns engagemang, beteendeproblem
och lärande i tidiga skolår”

Vill du veta mer? Gå in på:

<http://hj.se/forskning/forskningsmiljoer/child/projekt.html>

Madeleine Sjöman, doktorand och adjunkt i specialpedagogik vid Högskolan för
Lärande och kommunikation i Jönköping, forskningsmiljön CHILD

Barn i behov av särskilt stöd i förskolan?

Styrdokument

9 § Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver stöd i sin utveckling ska ges stöd som deras speciella behov kräver (SFS 2010:800)

2.2 Utveckling och lärande

Arbetslaget ansvara för:

- Ge stimulans och särskilt stöd till de barn som befinner sig i svårigheter av olika slag.

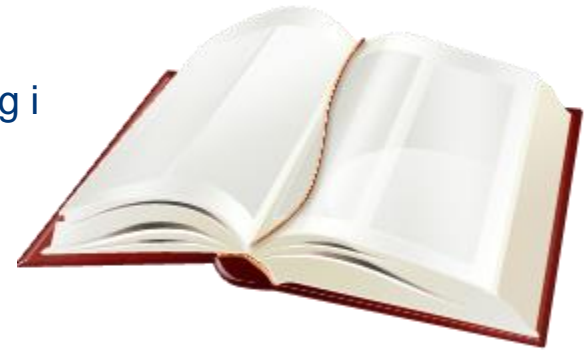
2.5 Samverkan med förskoleklassen, skolan och fritidshemmet

[...] Vid övergången till nya verksamheter ska särskild uppmärksamhet ägnas åt de barn som behöver särskilt stöd.

2.6 Uppföljning, utvärdering och utveckling

Förskolläraren ansvarar för:

- Att varje barns utveckling och lärande kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följs upp och analyseras för att det ska vara möjligt att utvärdera hur förskolan tillgodoser barnens möjlighet att utvecklas och lära i enlighet med läroplanens mål och intentioner. (Lpfö, rev. 2010)

Barn i behov av särskilt stöd i förskolan

Tre utgångspunkter

- Barn som presterar lågt i samband med utvecklingsbedömningar alt. utvecklas långsammare än jämnåriga barn (Hardoff, 2005).
- Barn som inte fungerar som övriga barn i den naturliga kontexten (förskolan) ex. bristande koncentration (Simson et al. 2003)
- Barn som är beroende av kompensatoriska hjälpmedel eller assistans och kräver stöd utöver det stödet andra barn är i behov av (Stein, 2006)

Barn i behov av särskilt stöd i förskolan? (fortsättning)

- Barn i behov av särskilt stöd definieras delvis av de krav samhället har på barns fungerande men också av karaktäristika hos barnet och de miljöer barnen lever i.
- Barns *fungerande i vardagen bestäms av flera faktorer* såväl i personen som i samspelet och miljön.

Barn i behov av särskilt stöd i förskolan (fortsättning)

Hur identifieras barn som är i behov av särskilt stöd i förskolan?

Definierade av externa aktörer

- ❖ Av 9259 barn skattades 17,3 % (N= 1574) ”barn i behov av särskilt stöd”. 3,7 % (N=339) var barn med formell diagnos.
- ❖ Barn som har en formell diagnos ex. autism, celebra pares, ADHD
- ❖ Insatser definierade av stödteam: åtgärdsprogram innehåller insatser för att bidra till barnets utveckling men inte stöd för fungerande i förskolan.

Definierade av förskolepersonalen

- ❖ Av 9259 barn skattades 17,3 % (N= 1574) ”barn i behov av särskilt stöd”. 13,6 % (N=1235) var barn som hade svårigheter i förskolans vardag.
- ❖ Barn som stör:
 - organiserade aktiviteter ex. samling
 - andra barns lek
 - rutinsituationer
- ❖ Barn med försenad språkutveckling.
- ❖ Barn som uppvisar svårigheter i kamratsamspel och i bristande uppmärksamhet.
- ❖ Insatser som syftar till att ”dämpa” beteendeproblem

(Lillvist et al., 2010; Sjöman et al, in prep; Granlund et al., in prep)

Perspektiv på insatser för barn som är i behov av särskilt stöd

Insatser för att bidra till barnets positiva fungerande?

Tillrättvisa, uppmärksamma och dämpa barnets negativa beteende

Bakgrunden till TUTI

- ❖ Ökad uppmärksamhet på barns psykiska hälsa
- ❖ Tidiga insatser har visat god effekt på barnets psykiska hälsa senare i livet
(D'Onise et al., 2010; Sameroff & Fiese, 2001; WHO, 2005)
- ❖ Svensk förskolemiljö kan bidra till barnets psykiska hälsa och motverka psykisk ohälsa. (Almqvist, 2006; Claessens, 2012)

Vad i förskolan bidra till barns vardagsfungerande i förskolan?

TUTI – Tidig Upptäckt Tidig Insats

- Longitudinell studie under 3 år (2012 – 2015)
- Samverkansprojekt
- Jönköpings Högskola, Jönköpings Läns Landsting och sex olika kommuner i Sverige

”Syftet är att undersöka hur den svenska förskolemiljön kan bidra till barns psykiska hälsa och motverka psykisk ohälsa.”

Barns engagemang och uppvisade beteendeproblem

Barns engagemang= symtom på psykisk hälsa

Barns välfungerande i vardagliga situationer:

- Coping = Barnet har förmåga att kontrollera, hantera och lösa svårigheter i vardagen.
- Barnet är ofta engagerad och delaktig i förskolan och skolan som bidrar till barnets psykisk hälsa och personlig utveckling
- Barnet upplever ett välmående

(Antonovskij, 1996; McLoughlin & Kubick, 2004; McWilliam, 1999; Rutter, 2000; Ryan & Deci, 2001; WHO, 2011)

Madeleine Sjöman, doktorand och adjunkt i specialpedagogik vid Högskolan för Lärande och kommunikation i Jönköping, forskningsmiljön CHILD

Beteendeproblem= symtom på psykisk ohälsa

Hinder i vardagliga situationer:

- Hyperaktivitet ex. barn som inte stannar kvar i leken, ofta är okoncentrerade
- Uppförande problem ex. barn som ofta får raseriutbrott, slår andra barn
- Emotionella svårigheter ex. barn som är extremt oroliga för nya situationer, gråter ofta.
- Problem i kamratsamspel

(Ladd, Gary W. & Troop-Gordon, 2003; Goodman, 1997; Turner & Farran, submitted)

Förskolan - en miljö som bidrar till välbefinnande och skyddar mot beteendeproblem

(Almqvist, L; Granlund, M.; Gustafsson, B.; Gustafsson, P.; Prochowska, M.; & Sjöman, M., 2014)

Design

- Enkäter besvarade av föräldrar, förskolepersonal och förskolechefer. Frågor om:
 - Barns engagemang i förskolan
 - Samspelsprocesser i förskolan
 - Förskolans fysiska och psykosocial miljö
 - Barns positiva och negativa beteenden i förskolan
- Observationer av barns och vuxnas beteenden, interaction och engagemang i förskolan

Urval

- 664 barn 1 – 5 år (340 pojkar och 324 flickor)
- 81 förskoleavdelningar i 6 Svenska kommuner
- Ca. 10 - 20 % (n= 61) av barnen skattades visa någon form av beteendeproblem:
 - Emotionella problem 0,5 %
 - Uppförandeproblem 12%
 - Hyperaktivt beteende 8 %
 - Problem i kamratsamspel 9 %

Syfte och frågeställningar

Syftet är att undersöka vilka faktorer i förskolan som bidrar till barns psykiska hälsa och motverkar psykisk ohälsa samt vilka insatser som görs för att motverka barns psykiska ohälsa.

Hur många barn i förskoleåldern i Sverige uppvisar symtom på psykisk ohälsa, definierat som olika typer av beteendeproblem?

Hur är psykisk hälsa, definierat som engagemang, relaterat till psykisk ohälsa över tid?

Vad kännetecknar förskolemiljöer som stärker psykisk hälsa och skyddar mot ohälsa?

Vilka barn i förskolan får någon slags specifik insats eller hjälp?

Vilka faktorer påverkar olika typer av åtgärder i förskolan??

(Almqvist, Granlund et al, in prep.)

Barn som uppvisar beteendeproblem är måttligt korrelaterat till särskilda åtgärder som görs i förskolan ($r = .30$)

20% av 202 barn som uppvisar beteendeproblem i förskolan innebär ett hinder för barnet, inga särskilda åtgärder görs för dessa barn.

Åtgärder med handledning:

- 15 av 16 barn som skattades som barn med beteendeproblem är formellt diagnostiserade och där personalen får extern handledning
- Den starkaste prediktorn är att särskilda åtgärder görs är när barn som uppvisar beteendeproblem stör den fria lek eller inverkar negativt på hela gruppen (OR 5.7).

Åtgärder utan handledning

- Den starkaste prediktorn för att personalen gör särskilda insatser är när barnets negativa beteende inverkar på hela gruppen (OR 6.94)
- Eller om barnet har rätt till stöd i modersmålet (OR 5.40)

(Almqvist, Granlund et al, in prep.)	Med extern handledning	Utan handledning
Anpassning av förskolemiljön	3	16
Fysiska miljön ex. begränsar visuella intryck	1	6
Psykosocial miljön ex. dela gruppen i mindre grupper,	2	10
Individuellt stöd	3 ^a	24
Stöd i lekaktiviteter	0	7
Lyhördhet för individuella barnets behov	1	10
Språkövningar ex. munmotorik	2	8
Samarbete med andra	8 ^b	6 ^a
Föräldrar	1	2
Arbetslaget	0	2
Stödteam	8 ^b	2 ^a
Särskild uppmärksamhet från personalen	10	35
Uppmärksammar positivt beteende/ interaktion mellan barn	1	2
Håller sig nära barnet	6	21
Tillrättavisar/diskuterar ett negativt beteende som barnet uppvisar	4	17 ^b

^a Fewer than expected (Chi²)

^b More than expected(Chi²)

Syfte att studera sambandet mellan två typer av beteendeproblem och engagemang i förskolan

(Sjöman, Granlund & Almqvist, in prep.)

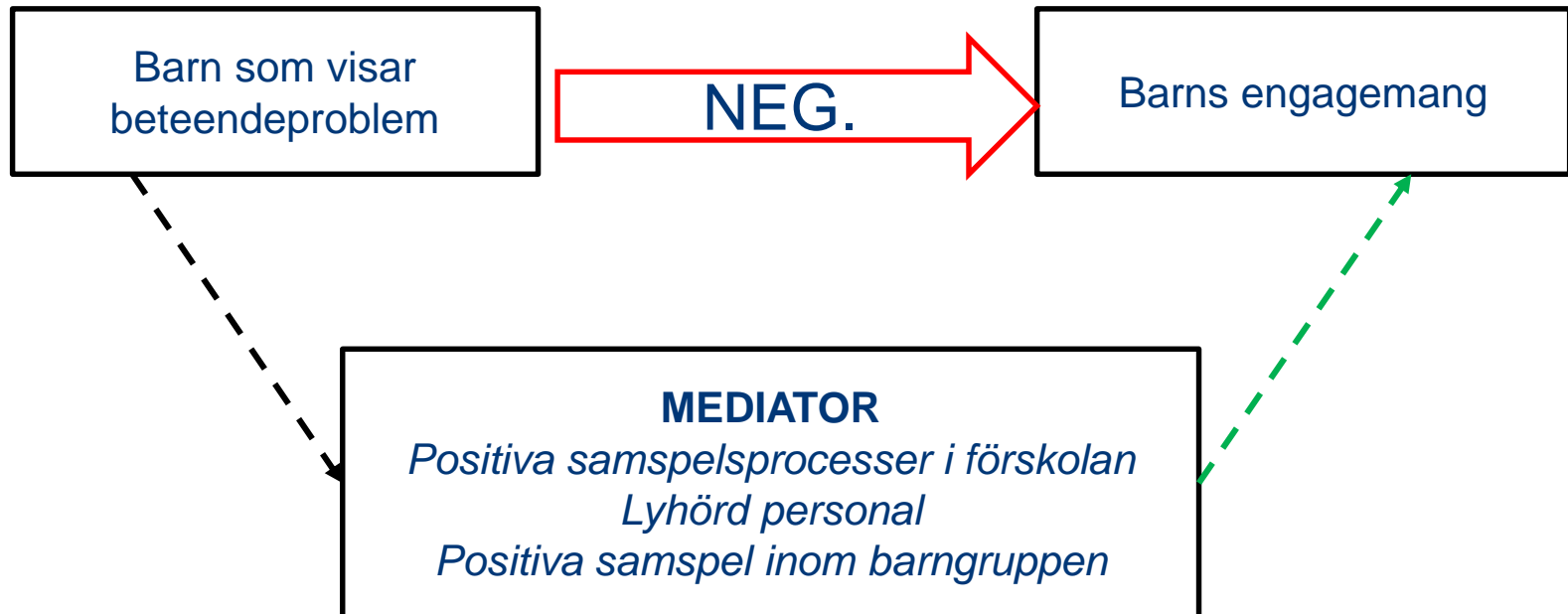
- Vilken relation finns mellan olika typer av engagemang* och två typer av beteendeproblem; hyperaktivitet och uppförandeproblem?
- Hur påverkar samspels-processerna relationen mellan olika typer av beteendeproblem och de två typerna av engagemang?

* Engagemang = *tiden barnet är aktivt involverad i en aktivitet, med material eller med vuxna/barn i förskolan på ett sätt som främjar barnets utveckling*

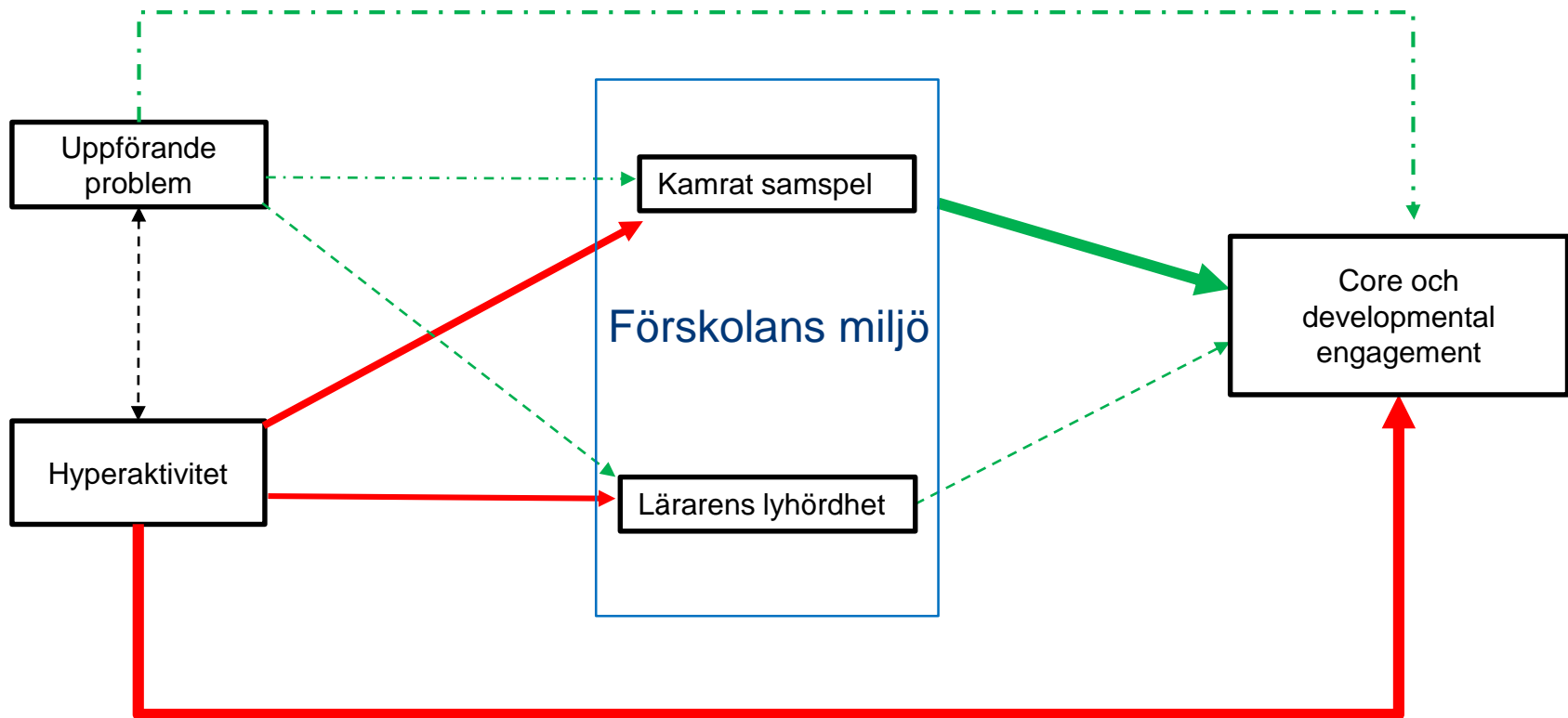
(Bronfenbrenner & Evans, 2000; DeKrauf & McWilliam, 1999;)

Relationen mellan beteendeproblem och engagemang samt hur samspelesprocesser i förskolan påverkar relationen?

“Positivt samspel i förskolan bidrar till barns engagemang och motverkar beteendeproblem” (Sjöman et al, in prep.)

Hur mycket förklaras av miljöfaktorer och individfaktorer?

Engagemang och externaliserade beteendeproblem

Miljön

Avdelningens egenskaper

- 44 % developmental engagement
- 25 % core engagement

Individ

Individ egenskaper

- 56 % developmental engagement
- 75 % core engagement

Vad kan vi säga om barns psykiska hälsa över tid?

Stabilt över tid

- ❖ Hyperaktivitet (.52) och uppförandeproblem (.48)
- ❖ Barn som stör fri lek, organiserade situationer, är en belastning för gruppen.
- ❖ Engagemang (.54) OBS! Ökar i takt med ålder.
- ❖ Flickors engagemang ökar över tid.
- ❖ Barns sätt att samspela med vuxna och andra barn.
- ❖ Hyperaktiva barn skattas lägre i engagemang

Förändring över tid

- ❖ Emotionella problem (.23) och kamratproblem (.31)
- ❖ Vuxnas sätt att samspela med barnet.

Slutsats

Förskolan kan bidra till barns psykiska hälsa genom att:

- ❖ Positivt engagemang minskar sannolikheten för beteendeproblem
- ❖ Minska enskilda “punkt insatser” för att dämpa negativa beteenden.
- ❖ Öka enskilda insatser för att öka barns engagemang.

Insatser och förutsättningar i förskolan?

- Att förskolepersonal är lyhörda för barnets intressen och behov.
- Att förskolepersonal stödjer och bidrar till positiva samspel inom barngruppen
- Att förskolepersonal fokuserar på faktorer som bidrar till barnets engagemang och delaktighet, mindre på att åtgärda beteendeproblem.

Referenser:

- Almqvist, L.: (2006) *Children's health and Developmental Delay: Positive functioning in every-day life*. Örebro: Dissertation Örebro Studies in Psychology 8
- Almqvist, L. & Granlund, M. (in prep.). *Pathways of engagements of children with and without development delay*.
- Almqvist, L., Granlund, M., Sjöman, M., & Golsäter, M (in prep.). *Children's behavior problems as a predictor of staff implemented intervention in preschool*
- Björck-Åkesson, E., Granlund, M., Sandberg, A., Lillvist, A., & Norling, M. *Deskriptiv statistik, datainsamling 1PEGS*, Västerås: Mälardalens Högskola.
- Claessen, Amy (2012). Kindergarten child care experiences and child achievement and socioemotional skills. *Early Childhood Research Quarterly*, 2012, Vol.27(3), pp.365-375
- D'Onise, K., Lynch, J. W., Sawyer, M. G., & McDermott, R. A. (2010). Can preschool improve child health outcomes? A systematic review. *Soc Sci Med*, 70(9), 1423-1440.
- Granlund, M., Almqvist, L., Gustafsson, B., Gustafsson, P., Prochowska, M., & Sjöman, M. (2014) *Tidig upptäckt-tidig insats, delrapport 2*. Socialstyrelsen
- Hardoff, D., Jaffe, M., Cohen, A., Jonas, R., Lerrer-Amisar, D., & Tirosh, E. (2005). Emotional and behavioral outcomes among adolescents with mild developmental deficits in early childhood. *Journal of Adolescent Health*, 36(1), 70-e14.
- Lillvist, A. (2010). Observations of social competence of children in need of special support based on traditional disability categories versus a functional approach. *Early Child Development and Care*, 180(9), 1129-1142.
- Lillvist, A., & Granlund, M. (2010). The preschool child in need of special support – Prevalence of traditional disability categories and functional difficulties. *Acta Paediatrica* 99, 131-134
- Luttrupp, A., & Granlund, M. (2010). Interaction - it depends. A comparative study of interaction in preschools between children with intellectual disability and children with typical development. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 12, 151-164.
- Sandberg, A., Norling, M., & Lillvist, A. (2009) Teacher's view of Educational support. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 1, 102-116.
- Simpson, G., Colpe, L., & Greenspan, S. (2003). Measuring functional developmental delay in infants and young children: prevalence rates from the NHIS-D. *Paediatric and perinatal epidemiology*, 17, 68-80
- Sjöman, M., Granlund, M., & Almqvist, L. (in prep.) Teachers and children's interaction in Swedish preschool – the interactive environment as a mediating factor between children's engagement and externalizing behavior
- Stein, R. E. (2006, February) Trends in disability in early life. In M. F. J. A. Jetta, & L. Martin (Eds.). *Workshop on disability in America. A new look*. Washington D.C The National Academies Press. (pp. 143-156).
- WHO (2005). Promoting mental health. Geneva: World Health Organization